

Han som fick världen att lyssna

Anders Nordström

Anders Nordström, Ambassadör för Global hälsa, Utrikesdepartementet.
E-post: anders.nordstrom@gov.se

Hans Rosling fick oss alla att lyssna. Han utmanade oss i våra kunskapsluckor och han fick världens ledare att intressera sig för siffror och utvecklingen i världen. Han var en mästare i kommunikation och en folkbildare i världsklass. Hälsoenheten på Sidas initiala bidrag till World Health Chart var en riskinvestering som kom att betala sig många gånger om. Hans återvändande till Afrika under Ebolautbrottet i Liberia och kom där att medverka till att korrekt data kom fram och användes för att få slut på utbrottet. Vi har alla ett ansvar att ta Hans mission och passion vidare.

Hans Rosling made us all listen. He challenged our knowledge gaps and guided world leaders to show an interest in numbers and global development. He was a master of communication and a world class educator. The Sida health unit's initial contribution to the World Health Chart was a high-risk investment that has delivered its' return over and over. Hans Rosling returned to Africa during the Ebola outbreak in Liberia and helped to ensure that correct data was produced and used to put an end to the outbreak. We all have a responsibility to carry on Hans' mission and passion.

Hans Rosling var unik på många sätt och hans främsta styrka och gärning var att han fick värden att lyssna och oss alla att börja förstå lite bättre. Vi är många som fascinerades av hans förmåga att kommunicera med en passion och en övertygelse som fick oss vanliga föreläsare att känna oss ganska grå och trista.

Och han lyckades att få i princip alla att lyssna. Från skolelever, hälsoentusiaster till cheferna för alla världens stora internationella organisationer, ledade affärsmän, toppolitiker och Bill Gates. Ja, och den som kanske lyssnade ännu mer var Bill Gates hustru, Melinda. Att Melinda Gates idag driver en kampanj över världen för att kvinnor ska få tillgång till

preventivmedel har sitt ursprung i de siffror Hans presenterade för henne. Hans kom mot slutet av sin livsgärning att bli övertygad om att det var transitionen från många barn per familj och kvinna till "steady state" på knappt två barn som är avgörande för såväl fattigdomsminskning som förbättrad hälsa. Och Melinda Gates var en av de som lyssnade.

Hans mission startade dock mycket tidigare med att försöka få oss att förstå hur världen ser ut och hur situationen i världen utvecklats. Trots att han sa att vi är ungefär lika dumma – eller kloka – som aporna, så lyssnade vi. Vi lärde oss att inte längre tala om u-länder utan om låg-, medel- och höginkomstländer och att vårt

Hans i Liberia tillsammans med David Nabarro, FN:s globala Ebolasamordnare, och Peter Graaf, chef för UNMEER, UN Mission for Ebola Emergency Response.

Foto: UNMEER/Simon Ruf

traditionella sätt att dela in världen inte längre stämde. Han fick oss att lyssna, ta in fakta och viktigast, att faktiskt förstå.

Vad var det som gjorde att vi lyssnade? Det var självklar en kombination av faktorer men jag tror främst hans förmåga var att kombinera en passion för uppgiften med att vara väldigt rätt fram. Sedan kom han att använda ett antal hjälpmedel för att fånga vår uppmärksamhet; Tekniken med de rörliga bubblorna, att ta med sig sin mamma med käpp för att illustrera tiden och, för att ge lite extra krydda till föreställningen; med ett svärd att sluka.

Han var en mycket medveten och strategisk kommunikatör. Han visste att människor fascinerades av hans ”show” vilken för honom enbart var ett medel för att få oss att börja lyssna, lära och bättre förstå.

Han kunde vara ganska rak i sin kommunikation med sin publik och utmana dem till att tänka till och tänka om. Man kände alltid att han talade till dig – och man lyssnade.

Det han gjorde var att utmana oss i vår kunskap om världen och vår förmåga till kritisk analys och tänkande. Det var egentligen ganska enkla fakta om tillståndet i världen han talade om, men jag tror inte han bara ville lära oss just detta utan att han faktiskt ville stimulera – och provocera – oss till att bli mer vetgiriga. Genom att få oss att känna att det vara mycket vi inte kunde så blev det ett incitament för många att faktiskt läsa på och göra sin hemläxa lite bättre.

Ett av hans mantra var att det faktiskt står bättre till i världen än vad vi tror. Det har faktiskt blivit bättre och vår förenklade bild av världens ”elän-

de” stämmer inte. Han utmanade oss att bli bättre på att inte generalisera, utan istället vara mer exakta i vår kunskap och våra uppfattningar.

Ett av de sista tillfällen vi deltog i ett seminarium tillsammans var i Stockholm senvåren 2016. Jag kom hem från Sierra Leone där jag arbetade då och skulle tala om Ebolautbrottet och om hälsoutvecklingen i landet stort. Min tanke var att jämföra Sierra Leone med några av grannländerna (Ghana, Senegal m.fl.) och försöka resonera om varför det relativt sett gått så dåligt för landet. Jag hade själv kommit dit första gången i mitten på 1980-talet och blev ganska nedslagen när jag återvände 30 år senare. Jag talade med Hans kvällen innan på telefon och började prata om varför det gått så dåligt för just landet Sierra Leone. Hans avbryter mig: *”Vaddå dåligt? Du har ju inte läst på!”*.

Så typiskt Hans! Och självklart han hade rätt. Såväl barnadödligheten som mödradödligheten var ganska exakt dubbelt så höga då för 30 år sedan, som idag. Att Sierra Leone idag ändå har världens högsta mödradödlighet innebär ändå relativt sett, att det har blivit bättre. Hans fick mig och många andra att lyfta blicken och se utvecklingen i lite större perspektiv.

I slutet på 1990-talet kom Hans till mig på Sidas hälsoenhet med en idé och ville få mig att lyssna. Jag måste erkänna att jag inte fullt ut förstod när han började beskriva; tillgång till statistik, FN-systemet och Världsbanken delar inte med sig och ett konstigt dataprogram för att beskriva hälsoutvecklingen i världen. Han behövde pengar till det initiala

utvecklingsarbetet av vad som i början kallades World Health Chart och som skulle bli de världsberömda bubblorna. Jag tyckte det hela lät spännande men det var ett så pass ovanligt projekt att vi kände att vi behövde en ”second opinion”. Beskedet till Hans (och Ola) blev: *”Åk ner till WHO i Geneve och se om de tycker att detta är användbart”*. Responsen från WHO blev tillräckligt positiv för att projektet skulle få, om jag minns rätt, 75 000 kr i initialt bidrag. Hans återkom många gånger till hur viktigt detta första stöd var – att någon lyssnade och vågade ta en risk. Detta var en riskinvestering för svenskt bistånd som kom att betala sig mångfaldigt.

Vi var inte alltid överens och vi hade många livliga diskussioner. Han var bra på att få andra att lyssna, men inte alltid lika bra på att lyssna på andra, kändes det som ibland i alla fall. Jag tyckte att han ibland förenklade budskapen lite väl mycket. Det räcker ju inte med bara vaccinationer utan vi måste ju också ha väl fungerande hälsosystem. Jag tror Hans tyckte att just den delen var alltför svår att kommunicera. Bättre gick det så småningom att få honom att börja prata om vissa riskfaktorer, till exempel rökning och att vi nu ser en växande sjukdomsborða i form av s.k. icke-smittsamma sjukdomar. De blev till slut till och med egna legobitar i nya färger.

Hans kom också att utnyttja det faktum att folk lyssnade till honom. Han gjorde tydliga inspel i flyktingdebatten när diskussionerna var som hetast. Återigen med fakta för att få oss att se saker och ting i det lite större

perspektivet, men även till försvar för människors rättigheter när de är som mest utsatta.

När världen drabbades av Ebola-utbrottet i Västafrika kom vi att ha en tät kontakt. Jag satt i regeringskansliet och Hans agerade i media och med gemensamma ansträngningar fick vi, inte bara svenska regeringen att bidra, utan också många andra svenska aktörer. Hans ville sedan bidra med mer. Han ville själv bidra till det praktiska arbetet i fält. Vi resonerade om det var för Sverige, för WHO eller någon annan han kunde göra en insats. Han landade i att han ville vara oberoende, men jag hjälpte till med kontakterna via WHO i Liberia.

Det var sedan enormt roligt att träffa Hans på hälsoministeriet i Monrovia. Han stortrivdes ute i verkligheten. Han hade mer eller mindre bara klivit in där och erbjudit sina tjänster som epidemiolog och fått ett skrivbord. Jag var med på ett av de nationella Ebolakoordineringsmötena där dagens epidemiologiska situation diskuterades. Hans bidrog med en ”miniföreläsning” så att kollegorna bättre skulle kunna tolka och förstå siffrorna. Han hade allas fulla uppmärksamhet. Amerikanska CDC var inte helt glada när han ifrågasatte de siffror de rapporterade.

Hans styrka var hans förmåga att få alla att lyssna. När David Nabarro, då global Ebolachef, besökte Liberia satt han alltid ned med Hans för att bättre förstå hur situationen egentligen var. Och när Jim Kim, Världsbankens chef, kom på besök lyssnade även han till Hans budskap.

Hans Rosling var en tillgång för

världen och han fick oss att lyssna. Jag kan idag utifrån mitt arbete som ambassadör för global hälsa se effekterna av Hans arbete. I Sverige finns ett enormt stort intresse för globala hälsofrågor särskilt bland studenter. Att investera biståndsmedel i hälsoinsatser är idag en självklarhet (14 procent av svenskt bistånd). Men hans gärning och arv är globalt. Det finns inte en internationell organisation som arbetar med hälsofrågor som inte kan referera till den gången Hans kom och talade vid ett årsmöte eller för en grupp utvalda medarbetare. Han nådde ut till ett stort antal internationella företag och företagsledare. De uppskattade hans kommunikationsförmåga och tydliga budskap – och många kom sedan att vilja bidra till att förbättra hälso-situationen i världen. Och han fick ledande politiker över hela världen att lydigt sitta ned och lyssna och lära. Hans TED-talk är historiskt.

Hans sa en gång till mig när jag tvekade inför en arbetsuppgift *”Du har ett ansvar!”*

Vi har alla ett ansvar att fortsätta Hans gärning som folkbildare, aktivist, forskare och global hälsoarbetare.